

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K otázce subjektivního práva obchodníka s cennými papíry jednostranně měnit závazkový vztah se zákazníkem v širších souvislostech (I. část)

Během období, co působím na Komisi pro cenné papíry, jsem se při své práci nikoliv sporadicky setkal se smlouvami týkajícími se cenných papírů - jednalo se o komisionářskou event. mandátní smlouvu o obstarání koupě či prodeje cenného papíru a o smlouvu o obhospodařování cenných papírů - respektive obchodních podmínek je kompletujících, jejichž některé pasáže vyvolávají důvodné pochybnosti o tom, zda jsou zcela konformní s platnou právní úpravou.

Během období, co působím na Komisi pro cenné papíry, jsem se při své práci nikoliv sporadicky setkal se smlouvami týkajícími se cenných papírů - jednalo se o komisionářskou event. mandátní smlouvu o obstarání koupě či prodeje cenného papíru a o smlouvu o obhospodařování cenných papírů - respektive obchodních podmínek je kompletujících, jejichž některé pasáže vyvolávají důvodné pochybnosti o tom, zda jsou zcela konformní s platnou právní úpravou. Jedná se ustanovení typu, že „obchodník s cennými papíry je oprávněn jednostranně měnit obchodní podmínky“ či „obchodník s cennými papíry si vyhrazuje právo jednostranně měnit ceník“, s obvyklým dovětkem, že "aktuální znění je vždy k dispozici v sídle obchodníka s cennými papíry, případně na jeho internetových stránkách". Zkrátka: z dotčených ujednání smluv lze dovodit, že obchodník s cennými papíry je oprávněn jednostranně měnit smluvní vztah se zákazníkem. Na předmětnou věc jsem se rozhodl podívat detailněji, prostudoval jsem vybrané soudní judikáty, správní rozhodnutí, stanoviska právních autorit a k uvedené věci uvádím níže svůj komentář.

1. Postavení předmětných smluv o cenných papírech v právní úpravě

Smlouva o obhospodařování cenných papírů (§ 37a zákona o cenných papírech^[i]), komisionářská smlouva o obstarání koupě či prodeje cenného papíru (§ 28 an. zákona o cenných papírech) a mandátní smlouva o obstarání koupě či prodeje cenného papíru (§ 33 zákona o cenných papírech) jsou smlouvy úplatné (§ 28 odst. 1, § 33 odst. 1 a § 37a odst. 1) a ke své platnosti vyžadují písemnou formu (§ 28 odst. 2, § 33 odst. 3 a § 37a odst. 2). Závazkový vztah upravený těmito smlouvami se dle § 261 odst. 3 písm. c) obchodního zákoníku řídí, bez ohledu na povahu účastníků, třetí částí tohoto kodexu; uvedené smlouvy patří mezi tzv. absolutní obchodní závazkové vztahy.

Smlouvami, jejichž předmětem je plnění mající vztah k cennému papíru nicméně nejsou jen smlouvy právě citované, resp. smlouvy, které jsou upraveny v zákoně o cenných papírech, nýbrž všechny smlouvy, jež se týkají cenných papírů jako takových.^[ii] Zákon o cenných papírech však upravuje smluvní typy vztahující se k cenným papírům, které jsou pro obchodování s cennými papíry nejvýznamnější. Z nich v praxi smluvními typy "používanými nejvíce" jsou právě tři výše uvedené a o

těch také ve svém pojednání primárně hovořím. Pro jeho účely budu proto nadále komisionářskou, respektive mandátní smlouvu o obstarání koupě či prodeje cenného papíru a smlouvu o obhospodařování cenných papírů souhrnně označovat termínem „předmětné smlouvy o cenných papírech“.

Vzhledem k tomu, že právní úprava smluv o cenných papírech obsažená v zákoně č. [591/1992](#) Sb. navazuje na obchodní zákoník, platí pro práva a povinnosti ze smluv o cenných papírech podpůrně ustanovení obchodního zákoníku: úprava obsažená v zákoně o cenných papírech (jakožto *lex specialis*) má přednost před úpravou v obchodním zákoníku (jakožto *lex generalis*).

Pro právní vztahy ze smluv o cenných papírech je dále důležitá obecná zásada vyjádřená v § 1 odst. 2 obchodního zákoníku. [\[iii\]](#) Nicméně jednoznačně uvést, byť i demonstrativním výčtem, pořadí, v jakém zákonná a smluvní ustanovení určují práva a povinnosti smluvních stran v obchodně závazkových vztazích, by bylo obtížné. Otázka konfliktu kogentního ustanovení občanského zákoníku a dispozitivního ustanovení obchodního zákoníku je poměrně složitá a nikoli paušálně a jednoznačně řešitelná. Generálně by bylo možné hovořit výhradně o maximě nezměnitelnosti kogentních norem zákona, ani smlouvou, ani obchodními zvyklostmi. Ve vnitrostátním právu není totiž smlouva považována za pramen objektivního práva; navzdory tomu je ale úpravu smluv nutno považovat za součást soukromého práva jako právní důvod vzniku subjektivních práv a povinností.

§ 1 Smluvní svoboda

Z čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který stanoví, že „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech*“, je dovozována rovnost stran závazkových vztahů fyzických či právnických osob. Tuto zásadu dále rozvádí občanský zákoník v § 2 odst. 2, podle něhož v občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení. V odst. 3 téhož paragrafu se dále uvádí, že „*účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.*“ [\[iv\]](#) Uvedenou formuli (jde tu o ustanovení o kogentnosti) však pro obchodní závazkové vztahy není možno použít, poněvadž třetí část obchodního zákoníku má speciální ustanovení v § 263. Rovnost zejména znamená, že zde neexistuje vztah nadřízenosti a podřízenosti a že nelze zásadně nikomu žádnou povinnost a tedy ani povinnost kontraktace vnutit.

Nicméně i smluvní svoboda - ostatně jako každá jiná svoboda - v sobě nese omezenost zákonem, a principiálně také omezenost stejnou svobodou ostatních. Oba tyto mantinely jsou přímo jejími pojmovými znaky. [\[v\]](#) Právo obchodníka s cennými papíry řešit jakékoli otázky ve smyslu příslušných ustanovení obchodního a občanského zákoníku je nepochybné, ovšem s výhradou shora uvedenou, že tyto nemohou překročit rámec kogentních ustanovení právních předpisů.

2. Písemná forma smluv o cenných papírech

Formu právních úkonů upravuje jak občanský, tak obchodní zákoník. Z § 40 odst. 1 obč. zákoníku plyne, že právní úkon (ať vícestranný či jednostranný) musí mít písemnou formu, jen stanoví-li tak

zákon (tedy nejen obchodní nebo občanský zákoník) nebo dohoda účastníků (jejíž forma sama o sobě nemusí být písemná). Při nedodržení formy předepsané pro právní úkon zákonem je tato neplatnost absolutní (viz dále v textu). Pro obchodní smlouvy se ustanovení § 40 odst. 1 obč. zák., vzhledem k výše uvedenému, užije jen tehdy, pokud pro formu smluv neobsahuje obchodní zákoník ustanovení speciální.

§ 1 Ustanovení § 272 odst. 1 obchodního zákoníku

Zvláštním ustanovením je právě § 272 odst. 1 obch. zák., dle něhož „*smlouva vyžaduje k platnosti písemnou formu pouze v případech stanovených v tomto zákoně nebo když alespoň jedna strana při jednání o uzavření smlouvy projeví vůli, aby smlouva byla uzavřena v písemné formě.*“ Ustanovení vyvolává jisté pochybnosti u smluv, které nejsou upraveny v obchodním zákoníku, jimiž jsou právě předmětné smlouvy o cenných papírech.^[vi] Je nesporné, že ze skutečnosti, že zákon o cenných papírech speciálně neupravuje sankci neplatnosti pro případ nedostatku formy, nelze v příčině dikce § 272 odst. 1 obch. zák. dovodit, že její nedodržení by mělo za následek neplatnost. Ztotožňuji se s názorem S. Plívy^[vii] v tom smyslu, že arci zákon o cenných papírech v rámci předmětných smluv o cenných papírech na obchodní zákoník subsidiárně odkazuje (srv. § 28 odst. 3, § 33 odst. 4 a § 37a odst. 6) nelze tyto smlouvy považovat za smlouvy obchodním zákoníkem upravené. V rámci smluv o cenných papírech proto neplatí § 272 odst. 1 obch. zák., nýbrž přímo § 40 odst. 1 obč. zákoníku. Na druhou stranu ovšem, vzhledem k tomu, že obchodní zákoník v § 272 odst. 1 upravuje otázku povinného použití písemné formy smlouvy odlišně od úpravy v § 40 odst. 1 obč. zák., pro smlouvy upravené v jeho třetí části se citované ustanovení občanského zákoníku neaplikuje.^[viii]

§ 2 Ustanovení § 272 odst. 2 obchodního zákoníku

Znění § 272 odst. 2 obch. zák. stanoví, že „*obsahuje-li písemně uzavřená smlouva ustanovení, že může být měněna nebo zrušena pouze dohodou stran v písemné formě, může být smlouva měněna nebo zrušena pouze písemně.*“ S ohledem na jeho dikci se lze domnívat, že přímo nesouvisí s předchozím odstavcem, spíš je jej třeba posuzovat tak, že zahrnuje všechny písemně uzavřené obchodní smlouvy bez jakýchkoliv výjimek. Problém činí výstup plynoucí z uvedeného ustanovení výkladem a contrario. „*Jestliže totiž písemně uzavřená smlouva musí obsahovat zvláštní klauzuli o písemné formě dohody o změně závazku, pak z toho vyplývá, že v nedostatku takové klauzule může být měněna i bez písemné formy ... byla by to možnost pro obcházení předepsané formy.*“^[ix] Mám za to, že citovaná právní norma dopadá pouze na písemnou formu zrušení smlouvy uzavřené písemně dohodou stran, nikoli jiným způsobem, a plně akceptuji stanovisko, že „*klauzule § 272 odst. 2 o písemné formě smlouvy je nutná jenom u těch smluv, které byly uzavřeny v písemné formě, ačkoli zákon písemnou formu neukládá.*“^[x] Chtěl-li zákonodárce, aby některé smluvní typy měly zákonem nařízenou písemnou formu, tím spíše chtěl, aby písemnou formu měl i právní úkon směřující k jejich změně nebo zrušení. Přijetí opačného stanoviska by umožňovalo jednoznačně obcházení zákona potažmo by dotčenému ustanovení byl dáván jiný smysl, než jaký vychází z vlastního smyslu slov v jejich souvislosti, jakož i z úmyslu zákonodárcova. Naproti tomu, pokud by smluvní strany chtěly, aby také změny smlouvy nemající ze zákona nařízenou formou písemnou byly prováděny výhradně písemně, musí si to vzhledem k předmětnému textu obchodního zákoníku *explicite* sjednat.^[xi] *De lege ferenda* by dozajista bylo lepší uvedené ustanovení vypustit, čímž by došlo s ohledem na

zřetelnou dikci § 1 odst. 2 obchodního zákoníku k přímé aplikaci § 40 obč. zákoníku.[\[xii\]](#)

Pro smlouvy týkající se cenných papírech platí právě dovozené *mutatis mutandis*; jestliže mají zákonem stanovenou písemnou formu,[\[xiii\]](#) nelze je měnit (zrušit), jinak, než - opět - písemným právním úkonem (předmětné smlouvy o cenných papírech). V případech smluv o cenných papírech, jimž zákon písemnou formu neukládá, nicméně strany je přesto v takové formě uzavřely, je pro to, zda lze měnit nebo zrušit takový smluvní vztah též právním úkonem nemajícím písemnou formu, rozhodující, jakým režimem závazkových vztahů se tento vztah řídí. Za předpokladu, že na uvedené smlouvy platí ustanovení obchodního zákoníku o závazkových vztazích, nemusí být, není-li ve smlouvě sjednána klauzule ve smyslu § 272 odst. 2 obch. zákoníku, měněny popř. zrušeny výlučně písemně. Výjimku tvoří případ, kdy by takovým postupem došlo k aktivaci § 262 obchodního zákoníku, o němž budu ještě konkrétněji pojednávat níže.

Doplňuji, že na uvedenou problematiku je záhodno hledět i jiným prizmatem - prizmatem dokazování v případném sporu. Asi bude dost obtížné prokazovat, jestliže mezi stranami existuje písemná smlouva, že se ústně dohodly na její změně. Tak dospějeme k tomu, že lze respektování písemné formy jednoznačně doporučit.

© J. Suran

Komise pro cenné papíry

DISCLAIMER

Stanoviska (názory) obsažená v tomto článku jsou výlučně názory autora a nemusí tak nezbytně odrážet stanoviska Komise pro cenné papíry nebo jejich zaměstnanců k předmětné problematice.

[\[i\]](#) O jakémkoli obecně závazném právním předpise hovořím v této práci ve znění účinném k 28. únoru 2002, leda bude z textu zřejmé jinak.

[\[ii\]](#) Srv. Dědič, J. a kol.: Právo cenných papírů a kapitálového trhu, Prospektum, Praha 2000, s. 391.

[\[iii\]](#) Srv. kupř. Pelikánová, I. a kol.: Obchodní právo II. díl, nakladatelství Codex Bohemia, Praha 1998, s. 163.

[iv] Blíže viz kupř. Bejček, J.: K působnosti obchodního zákoníku v závazkových vztazích, (in: Pr. 93, 2: 175), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 2191 (LIT); Janků, O.: Rovnost stran v obchodních vztazích, (in: Ek. 93, 38: 78), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 2669 (LIT).

[v] Absolutní smluvní svoboda by mohla fungovat snad jen v případě, kdyby oba smluvní partnery charakterizovala naprosto stejná síla a vzájemná potřeba.

[vi] Pelikánová, I.: Komentář k § 272 zák. č. [513/1991](#) Sb. (Některá ustanovení o uzavírání smlouvy - jednání o uzavření smlouvy), 1997, citováno dle ASPI, evidenční číslo: 17230 (LIT): "Pochybné je ... ukazovací zájmeno v první větě, protože omezuje sankci neplatnosti jenom na požadavek písemné formy stanovené v obchodním zákoníku. **Jestliže by povinnost písemné formy vyplynula z jiného zákona, nemělo by její nedodržení za následek neplatnost?** Obchodní smlouvy mohou být bezpochyby upraveny i v jiných zákonech ... Musely by v takovém případě všechny tyto zvláštní zákony speciálně upravit sankci neplatnosti pro nedodržení formy. Na rozporu se zákonem by nebylo možno neplatnost založit, protože § 39 obč. zák. se vztahuje jenom na úkony, které "svým obsahem nebo účelem" odporují zákonu - nikoli tedy svoji formou. Ustanovení § 40 obč. zák. nelze použít, nakolik je nahrazeno právě § 272 obch. zák. ... i L. Kopáč ... říká: "I když se zmiňuje obchodní zákoník v § 272 odst. 1 pouze o písemné formě vyžadované tímto zákonem, vyplývá z jeho vztahu k občanskému zákoníku, že je třeba zachovat i písemnou formu vyžadovanou občanským zákoníkem, jestliže jeho úpravu smlouvy obchodní zákoník pouze doplňuje".

Doplňují, že obdobné stanovisko zaujal i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 19.2.1998, 2 Odo 76/1997, (in: SoJ. 98, 14: 328), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 10399 (JUD), když v odůvodnění tohoto rozhodnutí mj. vykládá ustanovení § 272 odst. 1 obch. zák. extenzivně tak, že "*písemná forma smlouvy je k platnosti vyžadována pouze v případech stanovených v zákoně, nebo když alespoň jedna strana při jednání o uzavření smlouvy projeví vůli, aby smlouva byla uzavřena v písemné formě.*"

[vii] Plíva, S.: Několik poznámek k formě obchodněprávních úkonů, (in: PaP. 93, 5: 2), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 2400 (LIT).

[viii] Takový výklad samozřejmě není jediný možný, některé právní autority (kupř. I. Pelikánová) se kloní spíše k extenzivnímu výkladu a odhlédnutí od předmětného zájmena.

[ix] Plíva, S.: Několik poznámek k formě obchodněprávních úkonů, (in: PaP. 93, 5: 2), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 2400 (LIT).

[x] Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník - komentář, Prospektum, Praha 1997, s. 793; Pelikánová, I.: Komentář k § 272 zák. č. [513/1991](#) Sb. (Některá ustanovení o uzavírání smlouvy - jednání o uzavření smlouvy), 1997, citováno dle ASPI, evidenční číslo: 17230 (LIT); Plíva, S.: Několik poznámek k formě obchodněprávních úkonů, (in: PaP. 93, 5: 2), citováno dle ASPI, evidenční číslo: 2400 (LIT).

[xi] **Pro jiné právní úkony než smlouvy nemá obchodní zákoník zvláštní úpravu, proto se plně použije díkce § 40 odst. 1 obč. zákoníku.**

[xii] Marek, K.: Smluvní typy obchodního zákoníku, (in: Pra. 98, 7: 15), citováno dle ASPI, evidenční

číslo: 7829 (LIT).

[\[xiii\]](#) Ustanovení § 28 odst. 2, § 33 odst. 3 a § 37a odst. 2 zákona o cenných papírech.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Zákon Lugovéhoho: jak Rusko přepisuje pravidla mezinárodních arbitráží](#)
- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)